

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 27/2000 vp**

**Hallituksen esitys laiksi yksityisyyden suojasta
työelämässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi**

Työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 12 päivänä kesäkuuta 2000 lähettäessään hallituksen esityksen laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 75/2000 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi työ- ja tasa-arvoasiainvaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Raila Kangasperko, työministeriö
- lainsäädäntöneuvos Anna-Riitta Wallin, oikeusministeriö
- professori Niklas Bruun
- professori Mikael Hidén
- professori Timo Konstari.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki yksityisyyden suojasta työelämässä. Lain tarkoituksena on täydentää henkilötietolain säännöksiä henkilötietojen käsittelystä työelämän tarpeisiin soveltuviksi erityisesti eräissä menettelytavoissa.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa mainitaan perustuslain 10 §:n 1 momentti, jonka

mukaan henkilötietojen suojasta säädetään lailla. Esityksessä on perustelujen mukaan sovitettu yhteen useita perusoikeuksia, jotka saattavat koskea työntekijöiden perusoikeuksien ohella myös kolmansien henkilöiden perusoikeuksia. Säännöksissä on pyritty sovittamaan yhteen myös työntekijöiden yksityisyyden suojaa sekä julkisen vallan ja työnantajien etuja työelämän erityispiirteet huomioon ottaen. Hallituksen käsityksen mukaan säätämisyjärjestyksestä olisi hankittava perustuslakivaliokunnan lausunto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Hallituksen esitys pohjautuu eduskunnalle vuoden 1998 valtiopäivillä annettuun samannimiseen esitykseen (HE 121/1998 vp), josta perustuslakivaliokunta antoi kahdesti lausunnon (PeVL 27/1998 vp ja PeVL 27a/1998 vp). Tuolloin ehdotettu laki tuli hylätyksi.

Valiokunta ei ollut aikaisemman lakiehdotuksen osalta vakuuttunut siitä, oliko työelämää silmällä pitäen tarpeen säätää erillislaki. Sama seikka voidaan ottaa nytkin esille, sillä yksityisyyden suojaa työelämässä koskevan lakiehdotuksen itsenäisesti sovellettava normisto on varsin suppea. Sääntelyn selkeys voi vaarantua merkittävästi, kun lakiehdotusta kuitenkin joudutaan selvittämään ennen muuta rinnan henkilötietolain kanssa. Lakien välinen suhde saattaa osoittautua käytännössä varsin ongelmalliseksi.

Henkilötiedot

Lakiehdotuksen 3 §:ään on sisällytetty henkilötietojen käsittelyä koskeva yleissäännös, joka on otettava huomioon 4—8 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa. Säännöksen mukaan työnantaja saa käsitellä vain välittömästi työntekijän työsuhteen kannalta tarpeellisia henkilötietoja. Tässä ilmaistun tarpeellisuusvaatimuksen on esityksen perustelujen (15/II) mukaan tarkoitus rajoittaa käsiteltäviä henkilötietoja. Valiokunta esittää harkittavaksi sääntelyn tarkentamista niin, että käsiteltävien henkilötietojen tulee liittyä myös työsuhteen osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien hoitamiseen.

Lakiehdotuksen 5 § koskee henkilö- ja soveltuvuusarviointitestejä. Valiokunta tähdentää sen tärkeyttä, että työnantaja on vastuussa käytettävien testausmenetelmien luotettavuudesta ja niiden suorittajien asiantuntevuudesta. Ministeriön tulee yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa riittävässä määrin seurata tarjolla olevien arviointitestien käyttökelpoisuutta työelämän tarpeisiin, muun muassa lainsäädäntötoimien aiheellisuuden harkitsemiseksi.

Lakiehdotuksen 6 § terveydentilan tarkastamisesta ja muusta testauksesta on hallituksen esityksen valossa ymmärrettävä siten, että ehdotuksessa tarkoitettujen tarkastusten ja testien suorittaminen sekä näytteiden ottaminen tulee kysymykseen vain muualta lainsäädännöstä löytyvin oikeuttamisperustein. Lakiehdotus ei luo yleistä pohjaa näille toimenpiteille, vaan ensi sijassa pykälän 1 momentissa korostetaan terveydenhuollon ammattihenkilöiden käyttämistä niihin. Sääntelyn tällaisen luonteen on hyvä näkyä myös lakitekstistä. Tätä seikkaa on erityisesti painotettava 2 momentissa mainittuihin alkoholi- ja huume- ja huumetesteihin nähden. Näin ymmärrettynä ehdotus on ongelmaton perustuslain 7 §:n näkökulmasta.

Samankaltaisen pykälän 3 momentissa on itsenäisiä säännöksiä geneettisestä tutkimuksesta. Momentti poikkeaa siten luonteeltaan merkittävästi pykälän edeltävistä momenteista. Tästä syystä valiokunta puoltaa 3 momentin sijoittamista omaksi pykäläkseen.

Ehdotettu sääntely tarkoittaa sitä, että työnantajalle tai työntekijälle ei saa tehdä geneettistä tutkimusta työnantajan päätöksen tai arvion perusteella ja että työnantaja ei saa käsitellä tietoa, joka on saatu muutoin työntekijän suostumuksella tehdystä geneettisestä tutkimuksesta. Tällainen kielto säännöstö ei ole ongelmallinen perustuslain 7 §:n kannalta (ks. PeVL 27/1998 vp).

Tekninen valvonta ja tietoverkon käyttö

Lakiehdotuksen 8 § koskee työntekijän yksityisyyden suojaan ja tekniseen valvontaan liittyviä kysymyksiä. Asia on merkityksellinen perustuslain 10 §:n 1 momentin kannalta. Ehdotus merkitsee sanamuotonsa mukaan pelkästään siinä mainittujen asioiden kuulumista yhteistoimintamenettelyn piiriin. Esityksen perusteluissa (s. 27/I) todetaan, että säännös ei perusta oikeutta teknisen valvonnan käyttöön, jonka laajuus ja sallittavuus määräytyvät muun lainsäädännön perusteella. Näin ymmärrettynä ehdotus ei ole ongelmallinen valtiosäännön kannalta.

Valiokunta pitää kuitenkin aiheellisena uudistaa aiemman kannanottonsa (PeVL 27/1998 vp, s. 2/I) sisällöltään samankaltaisesta ehdotuksesta: "Jos toisaalta säännös kirjoitetusta sisällöstään huolimatta tarkoittaisi antaa työnantajalle oikeuden käyttää teknistä valvontaa, kunhan tätä kysymystä on ensin käsitelty yhteistoimintamenettelyssä, olisi säännös selvästi perustuslain vastainen ennen muuta lain tasoisen sääntelyn ollessa puutteellinen ja yksilöimätön." Sääntelyn sisältöä koskevien epäselvyyksien hälventämiseksi on valiokunnan mielestä välttämätöntä lisätä pykälään maininta siitä, että tällä säännöksellä ei luoda työnantajalle valtuuksia tekniseen valvontaan eikä sähköpostin valvontaan.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että ehdotuksessa mainittua sähköpostin ja tietoverkon käyttöä ei voida arvioida vain työnantajan työnjohto- ja valvontaoikeuden kautta, vaan asiassa on perustuslain 10 §:n 2 momentin takia ensisijaisesti turvattava työntekijän yksityisluonteisten luottamuksellisten viestien salaisuus. Tämä seikka on syytä tuoda nimenomaisesti esille pykälän sanamuodossa.

Pykälän 1 momentin loppuosassa on erityissäännös sellaisista yrityksistä ja julkisoikeudellisista yhteisöistä, jotka eivät kuulu yhteistoimintalainsäädännön piiriin. Valiokunnan mielestä on asianmukaista esimerkiksi perustelutalolla selventää, ettei kyseinen säännös koske niitä viranomaisia ja muita, joita yhteistoiminnasta

valtion virastoissa ja laitoksissa annettu laki ei sen 2 §:n 2 momentin perusteella koske.

Rangaistussäännös

Lakiehdotuksen 11 §:ssä ei säädetä nimenomaisesti mitään 3 §:n tarpeellisuusvaatimuksen, 4 §:n työntekijän henkilötietojen käsittelyä ja 7 §:n terveydentilatietojen käsittelyä koskevien säännösten rikkomisesta aiheutuvasta vastuusta, vaan niiden rikkominen tulee perustelujen (31/II) mukaan rangaistavaksi 11 §:n 1 momentin alussa olevan viittaussäännöksen nojalla. Siltä osin kuin viittaussäännös ulottuu henkilötietolain 48 §:n 2 momentin säännöksiin henkilörekisteririkkomuksesta, sääntely muodostuu perustuslain 8 §:ssä säädetyn rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta välillisyydessään kovin mutkikkaaksi ja epätarkaksi. Valiokunnan käsityksen mukaan viittaustekniikasta on luovuttava ja sääntelyä on tältä osin välttämätöntä täsmentää, jotta vältetään sellaiset riskit, että jotkin laiminlyönnit jäisivät rangaistuksetta juuri mainitun laillisuusperiaatteen vuoksi.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta kunnioittavasti esittää,

*että lakiehdotus voidaan käsitellä taval-
lisen lain säätämisjärjestyksessä.*

Helsingissä 11 päivänä lokakuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Paula Kokkonen /kok
jäsen. Tuija Brax /vihr
Klaus Hellberg /sd
Esko Helle /vas
Gunnar Jansson /r
Jouni Lehtimäki /kok
Johannes Leppänen /kesk
Pekka Nousiainen /kesk

Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /kesk
Pekka Ravi /kok
Petri Salo /kok
Arto Seppälä /sd
Ilkka Taipale /sd
vjäs. Veijo Puhjo /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jarmo Vuorinen.